פיטרא מאונא דחצבא מיחייב משום עוקר דבר מגידולו. מתיב רב אושעיא *התולש מעציץ נקוב חייב ושאינו נקוב פטור. התם לאו היינו רביתיה, הכא היינו רביתיה: חיה ועוף כו': אמר רב הונא *כותבין תפילין על גבי עור של עוף טהור. אמר רב יוסף מאי קמ"ל דאית ליה עור, תנינא החובל בהן חייב? א"ל אביי טובא קמ"ל, דאי ממתניתין הוה אמינא כיון דאית ביה ניקבי ניקבי לא, קמ"ל *כדאמרי במערבא כל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב. מיתיבי רבי זירא °בכנפיו להכשיר את העור ואי ס"ד עור הוא היכי מרבי ליה קרא? א"ל אביי עור הוא ורחמנא רבייה. איכא דאמרי א"ר זירא אף אנן נמי תנינא בכנפיו לרבות את העור אי אמרת בשלמא עור הוא היינו דאיצטריך קרא לרבוייה אלא אי אמרת לאו עור הוא אמאי איצטריך קרא לרבוייה? אמר ליה אביי לעולם אימא לך לאו עור הוא ואיצטריך, סד"א כיון דאית ביה פירצי פירצי מאיס, קמ"ל. בעא מיניה מר בריה דרבינא מרב נחמן בר יצחק מהו לכתוב תפילין על גבי עור של דג טהור? א"ל אם יבא אליהו ויאמר. מאי אם יבא אליהו ויאמר אילימא אי דאית ליה עור אי דלית ליה עור, הא חזינן דאית ליה עור, ועוד התנן *עצמות הדג ועורו מצילין באהל המת. אלא אם יבא אליהו ויאמר אי פסקא זוהמא מיניה אי לא פסקא זוהמא מיניה: שמואל וקרנא הוו יתבי אגודא דנהר מלכא חזינהו למיא דקא דלו ועכירי, א"ל שמואל לקרנא גברא רבה קאתי ממערבא וחייש במעיה וקא דלו מיא לאקבולי אפיה קמיה, זיל תהי ליה אקנקניה. אזל אשכחיה לרב, א"ל מנין שאין כותבין תפילין אלא על גבי עור בהמה טהורה? א"ל דכתיב *°למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך. *מנין לדם שהוא אדום שנאמר °ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדם. *מנין למילה שבאותו מקום נאמר כאן ערלתו ונאמר להלן ערלתו מה להלן דבר שעושה פרי אף כאן דבר שעושה פרי, אימא לבו דכתיב °ומלתם את ערלת לבבכם, אימא אזנו דכתיב °הנה ערלה אזנם, דנין ערלתו תמה מערלתו תמה ואין דנין ערלתו תמה מערלת שאינה תמה. א"ל *מאי שמך? קרנא. א"ל יהא רעוא דתיפוק ליה קרנא בעיניה. לסוף עייליה שמואל לביתיה אוכליה נהמא דשערי וכסא דהרסנא ואשקייה שיכרא ולא אחוי ליה בית הכסא כי היכי דלישתלשל. לייט רב ואמר מאן דמצערן לא לוקמוה ליה בני, וכן הוה. כתנאי מניין למילה שבאותו מקום נאמר כאן ערלתו ונאמר להלן ערלתו מה להלן דבר שעושה פרי אף כאן דבר שעושה פרי דברי ר' יאשיה, ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר °וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו מקום שניכר בין זכרות לנקבות: *ת"ר כותבין תפילין על גבי עור בהמה טהורה ועל גבי עור חיה טהורה ועל גבי עור נבלות וטרפות שלהן ונכרכות בשערן ונתפרות בגידן והלכה למשה מסיני א) שהתפילין נכרכות בשערן ונתפרות בגידן אבל אין כותבין לא על גבי עור בהמה טמאה ולא על גבי עור חיה טמאה ואינו צריך לומר על גבי עור נבלה וטרפה שלהן, וזו שאלה שאל *ביתוסי אחד את ר' יהושע הגרסי מנין שאין כותבין תפילין על עור בהמה טמאה? דכתיב °למען תהיה תורת ה' בפיך מדבר המותר בפיך, אלא מעתה על גבי עור נבלות וטרפות אל יכתבו? א"ל אמשול לך משל למה"ד לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות, אחד הרגו מלך ואחד הרגו איספקליטור, ב) איזה מהן משובח הוי אומר זה שהרגו מלך, אלא מעתה יאכלו? אמר ליה התורה אמרה °לא תאכלו כל נבלה ואת אמרת יאכלו? א"ל קאלוס: **מתני'** אין עושין הילמי בשבת אבל

פיטרא. פטריות בולי"ן: **מאונא דחצבא.** פעמים שהוא גדל בשפת הדלי ממים: **ושאינו נקוב פטור.** משום דלא מחובר בקרקע עולם הוא: **לאו היינו רביתיה.** דאין דרך זריעה שם אבל אלו שאמרנו הוא עיקר גידולן: **נקבי נקבי.** מקום מושב נוצה: **לא ניכתוב.** דרחמנא אמר *וכתבתם כתיבה תמה שלימה ולא מופסקת: **בכנפיו.** בעולת העוף משתעי שיסטנו בעוד כנפיו בו *ומקטיר כנפיו כל כנפי הגוף בלו"ש בלע"ז כולה הוא הדקה שהיא בבשר כמין למר שאין לה שרשים קשים: **להכשיר את העור.** לימדך הכתוב שאינו צריך הפשט כעולת בהמה שפסל בה את העור: **פירצי.** היינו נקבי: **מאי אם יבא אליהו ויאמר.** היתר ואיסור אין תלוי בו דלא בשמים היא: **והתנן עצמות הדג ועורו מצילין באהל המת.** לפי שאין מקבלין טומאה כדתניא בת"כ עור יכול עורות שבים כו' ועצמות הדג נמי דכלי עצם דמקבלים טומאה מכל מעשה עזים ילפינן לה להביא דבר הבא מן העזים מן הקרנים ומן הטלפים* אבל דגים לא וכל שאינו מקבל טומאה חוצץ בפני הטומאה ומשנה זו במס' כלים: **דלוו דלו.** גליהן מגביהן: **לאקבולי אפיה.** לעשות מחילה סביביו כשהוא נפנה על דופני הספינה שלא יראה גילויו. ע"א לקנח: **ועכירי.** ענין לער משום לערו שאף הוא עכור ומפני שלא היה רוח מנשבת וראה המים נעשין גלין הבין שלכבוד אדם גדול הוא והנהר היה משוך מא"י לבבל: **תהי.** הריח בו בקנקנו אם יין הוא או החמיץ כמו בת תיהא דאמר גבי יין נסך (ע"ז ד' סו:) כלומר בדקהו אם חכם הוא אם לאו: **מנין לדם שהוא אדום.** דגבי נדה דם כתיב ותנן (נדה דף יט.) ה' דמים טמאים באשה וכולן משום דמראיתן אדומה אף על גב דשחור תנא בהו, אמרינן שחור אדום הוא אלא שלקה: **ונאמר להלן ערלתו.** גבי נטיעה (ויקרא יט): **תמה.** באותיותיה ערלתו: **ואין דנין ערלתו מערלת.** דאין זו אמירה תמה שאינו מפורש בתוך התיבה ערלת מה: **תיפוק קרנא בעיניה.** הבין בו שלנסותו בא: **אוכליה נהמא דשערי.** כדי לשלשל דרופא היה שמואל: **ולא אחוי ליה בית הכסא.** שמתוך כך מתהפך ומתבלבל הזבל במעיו ומתמוגג כולו: **ונכרכות.** האיגרות: **בשערן.** של אלו ואחר כך מכניסן בדפוסי הקציצה שלהן: **אספקלטור.** שר הטבחים בלשון יוני: **זה שהרגו מלך.** ואלו נקו ע"י בוראן: **קאלוס.** משובח טעם זה: **מתני'** **הילמי.** שלמויי"א: אבל

ואי ס"ד עור הוא היכי מרבי ליה קרא. תימה לר"י הא אפילו עולה שבכנפים מרבה קרא וי"ל דבהמה נמי אשכחן שהיה קרב שיער שבזקן תיישים ולמר שבראש רחלים כדאמרינן בזבחים (דף פה:) ובחולין (דף ס.) דלא קפיד קרא אלא אהפשט עור וה"נ אע"פ שהעולה קריבה אי עור הוא לריך הפשט:

ר"ח ל"ג וקדלו מיא לאקבולי אפיה אלא הכי גרס חזנהו שמואל למיא דקדלו ועכירי אמר שמואל גברא רבה קאתי וחש במעיה פי' שמע שמואל שמועה שאדם גדול היה בא בספינה וידע שמואל שישתה מן הנהר אותו אדם גדול ומתוך כך יחוש במעיו לפי שהמים היו עכורים מחמת הרוח שהיה מבלבלם ולפי שמואל היה רופא מומחה א"ל לקרנא זיל תהי ליה בקנקניה פי' תראה אם הוא חכם וראוי לכבדו אביאנו לביתי ואעשה לו רפואה ואכבדנו לפי מה שראוי לו: **מניין** לדם שהוא אדום. וכל אותן ד' מינין דמרבינן* מדמיה דמיה יש בהן צד אדמומית:

איזה מהן חשוב אותו שהרגו מלך. וא"ת תינח מתו מאליהן נחורות ועקורות מאי איכא למימר וי"ל כיון דמתו שרי א"כ מן המותר בפיך לאו דוקא אלא ממין המותר בפיך קאמר: **אין** עושין הילמי בשבת. הלכה כרבנן דבפרק קמא דעירובין (דף יד:) אמר אין הלכה כר' יוסי לא בהילמי ולא בלחיין ואמר נמי התם פוק חזי מאי עמא דבר ופי' בקונטרס וכבר נהגו העם בלחי משהו וכיון דאין הלכה כר' יוסי בלחיים כ"ש בהילמי דאפילו רב הונא בר חנינא דפליג התם בלחיים מודה בהילמי ושרי לעשות מי מלח בשבת ליתן על עופות לצויין ואם נותן מלח על העופות ואח"כ נותן משקין עליהם שרי אפילו לרבי יוסי שהשמנונית ממתיק המלח כמו שמן:

עלין

י א מיי' פ"א מהלכות תפילין הלכה י ופ"א מהל' כלים הל' ד סמג עשין כב כה טוש"ע א"ח סי' לב סעיף יב וטוש"ע י"ד סי' רעא סעיף א [וברא"ש בהל' ס"ת הלכה ג]:

יא ב מיי' פ"א מהל' תפילין הל' כ טוש"ע א"ח סי' לב סעי' יג:

יב ג מיי' פ"ו מהל' מעשה קרבנות הל' כא סמג עשין קפ:

יג ד מיי' פ"ו מהל' טומאת מת הלכה א:

יד ה מיי' פ"א מהל' תפילין הל' י סמג עשין כב וכה טוש"ע א"ח סי' לב סעיף יב וטוש"ע י"ד סי' רעא סעיף א [וברא"ש בהלכות ס"ת הלכה ג]:

טו ו מיי' פ"ה מהל' איסורי ביאה הל' ו [טוש"ע י"ד סי' קפח סעי' א]:

[נדה יט.]

טז ז מיי' פ"א מהל' תפילין הלכה י סמג עשין כב וכה טוש"ע א"ח סי' לב סעיף יב וטוש"ע י"ד סי' רעא סעיף א [ובאלפסי בהל' תפילין דף עא: וברא"ש שם הלכה ד]:

יז ח מיי' פ"ג שם הלכה א ח סמג שם טוש"ע א"ח סי' לב סעיף מד:

יח ט מיי' שם הלכה א וט' טוש"ע שם סעיף מט:

◆

רבינו חננאל

נצרר הדם אע"פ שלא יצא. ר' יוחנן בן נורי אומר ח' שרצים יש להן עורות מדקתני בהא מתניתא בשרצים שיש להן עורות. אלמא דרבנן הוא דאית להו חלוקה במקצת שמונה שרצים ומקצתן אבל ר' יוחנן בן נורי אכולה מחייב ומחייב דהכא בשבת כוותיה וקשיא לרב ופריק רב אשי אליבא דרב ואמר ת"ק דמפליג בין מקצת שרצים למקצתן לאו חכמים אינון אלא ר' יהודה דאזיל בתר גישתא דתנן רבי יהודה אומר הלטאה כחולדה אבל רבנן דפליגי התם על ר' יוחנן בן נורי לענין טומאה פליגי. אבל לענין שבת מודו ליה. ואקשינן אי הכי הא ברייתא דתניא הצד א' מח' שרצים האמורין בתורה והחובל בהן חייב דברי ר' יוחנן בן נורי דברי ר' יוחנן בן נורי ומחלקותו הוה ליה למיתנא דמשמע אפי' רבנן דפליגי עליה לענין טומאה הכא מודו ליה ופרקי' תני דברי רבי יוחנן בן נורי ומחלקותו פירוש חבורה מלשון חברבורות. כגון יחת מתחתתים יגל מגלגל. מכלת מכלכול וכיוצא בהן ודייקינן מדקתני החובל בהן פטור. מכלל שההורגן חייב. ומוקים לה ר' ירמיה כר' אלעזר דאמר ההורג כינה בשבת כהורג גמל בשבת ודחי רב יוסף ואמר אפי' תימא רבנן מחייבי ליה דלא פטרי רבנן אלא כגון כינה דאינה פרה ורבה אבל שקצים ורמשים דפרו ורבו מחייבי ההורגן ושניהן דרשו מאילים האמורים במעשה המשכן ועורות אילים שהורגים אותן ליטול עורותיהן כדפרישנן דכל מלאכה ממעשה המשכן גמרי להו. והרינת מזיקין מפרשינן לה בכל כתבי הקדש. ואקשי ליה אביי לרב יוסף שהקב"ה זן ביצי כינים והתניא השפויין וביצי כינים אלמא יש ביצים לכינים והן בלשון ארמית נכי ובלשון ישמעאל ציבאן ופרעושים ודאי יש להן ביצים ולא פטר ר' יהושע*) את ההורגן ולא פטר את הצדן ואמר מר יהודה רב גאון זצ"ל דהוא מרבנן קשישי ראשונים דהוו מימנעי מלצוד פרעוש בשבת ואפי' על בשרם ולא מנעון למשקל כינים כדמפרש בריש מס' דא: **פיסקא** הצדן לצורך חייב ושלא לצורך פטור כו' המפיס מורסא בשבת והצד נחש בשבת אע"ג דאוקמינהו רב לר"ש דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה קיי"ל כשמואל דאמר בהו דאינון פטור ומותר: **אמר** שמואל [השולה] דג מן הים. אם הוציאו מן הים ולא שהה כדי יציאת נפש עד שהחזירו לים פטור שהרי לא עקר דבר מגידולו וגם לא הרגו ולא העתיקו נמי ממקום חיותו לגמרי אבל אם הניחו ביבשה עד שיבש בו כסלע לחלוחית המים חייב א"ר יוסי בר אבין ולא אמרו שיבש אלא בין סנפירין של דג שהם חיותו. וכיון שיבש שם כאילו מת וזו השמועה של ר' יוסי בר' אבין מפורש בתענית פ' סדר תעניות האלו רב אשי אמר לא תימא יבש ממש אלא אפי' (דבירירה) [דעבד רירי] פי' דרירי של דג יוצא מתוך פיו הנה נטה למות ואינו חוזר בחיותו וכמת הוא חשוב והשולה אותו חייב. הא דאמר שמואל הכנים ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב ואסיקנא חיוביה משום עוקר דבר מגידולו כדרב ששת דמאן דתלש [כשותא] מהיזמי והיגי [חייב] ומפרש בפ' בכל מערבין דקפלין לה להיזמתא ויבשה כשותא: **אמר** אביי האי מאן דתלש פיטורא מאונא דחצבא חייב משום עוקר דבר מגידולו. פי' פיטורא זה מסיני כמהין ופטריות ומפורש בגמ' ברכות פ' כיצד מברכין אמר אביי מירבא קא רבו מן ארעא ומינק מן אוירא ינקי עיקר שלהן מן הקרקע ולא מיתמר בהן גידולי הארץ והכין נמי להעוקר פטריות מן אונא דחצבא אע"פ שהוא כלי חרס יוצא ונגדל ומאוירא ינקי. וכמה דאית לפיטורא במקום גידולו אית ביה כח דיניק מן אוירא. וכד מיעקר לא יניק מאוירא: **מותיב** רבה אושעיא תולש מעציץ נקוב חייב ומשאינו נקוב פטור דאלמא פיטורא באונא דחצבא כעשב בעציץ [שאינו] נקוב דמי ופרקינן התם לאו היינו רביתיה. הכא היינו רביתיה.

*) ט"ס יש כאן ונראה דצ"ל ולא פטר ר"י אלא את הצדן אבל לא את ההורגן.

רב נסים גאון

שהזכירו במסכת ברכות (דף מ) על כמהין ופטריות אומר שהכל נהיה בדברו והקשינו וכמהין ופטריות לאו מגידולי קרקע נינהו ורמינהי כו' ופריק אביי מרבי מארעא קא רבי מינק מאוירא קא יניק:

מעלה

א) לעיל כח: ב) [שר הטבחים ת"י רב ספקלטוריא. ערוך]

[מנחות לד.]

לעיל נה. [צ"ל ומקטיר]

חולין קיט:

[חולין כה:]

[כליספ"י מ"א]

[לעיל כח: [מכות יח.] נדה יט. [תוספ' פט"ז]

[ב"ב פט:]

[מסכת סופרים פ"א הל' א וב' בשינוי לשון קצת]

מסכת סופרים פ"א הלכה ב

שמות יג

דברים יד

ויקרא א

שמות יג

מ"ב ג

דברים י

ירמיה ו

בראשית יז

שמות יג:ט ויקרא לג לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים

נושא/מבנה
כתיבת תפילין על עור עוף ודג טהור

מבנה
① - ②
ב' לשונות בדברי ר' זירא ותגובת אביי בענין עור עוף

נושא
מהו לכתוב תפילין על עור הדג

מבנה
שאלת בבירור כוונת תשובת רנב"י "אם יבא אליהו ויאמר"

נושא
מעשה דשמואל ורב (שהיה חולה מעיים)

מבנה
△ שאלות מבחן של קרנא לרב כשנודע לו יפי שמואל "לתהות על קנקנו"

נושא
מנין למילה שבאותו מקום

מבנה
"אמא"-הצעות חלופיות למהו מקום מילה

נושא
הלכות תפילין דוקא ממין המותר לפיך

נושא
מי מלח ואם ניתן להכינו בשבת